

Józef Wroceński

Obowiązki pasterskie biskupa diecezjalnego

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 51/3-4, 119-145

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JÓZEF WROCEŃSKI SCJ

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

OBOWIĄZKI PASTERSKIE BISKUPA DIECEZJALNEGO

Treść: Wstęp. – 1. Pojęcie urzędu biskupa diecezjalnego. – 2. Przedmiot pasterskiej troski. – 3. Posługa nauczania. – 4. Posługa uswięcania. – 4.1. Obowiązek dążenia do świętości. – 4.2. Szafarstwo sakramentów. – 4.3. Obowiązek odprowadzania Mszy św. za diecezjan. – 5. Posługa rządzenia. – Zakończenie.

Wstęp

Jezus Chrystus, celem kontynuacji zapoczątkowanego przez siebie dzieła zbawczego w świecie, ustanowił kolegium dwunastu Apostołów pod przewodnictwem Piotra. Ich też ubogacił specjalnymi darami Ducha św., aby byli zdolni czynić wszystkich ludzi Jego uczniami, aż do skończenia świata. W ten sposób Apostołowie stali się pasterzami, tzn. przewodnikami czuwającymi i troszczącymi się o wszystkich ludzi, aby oni mogli osiągnąć zbawienie. Pasterzując pod kierownictwem Pana zostali zobowiązani do ich uswięcania i sprawowania duchowego kierownictwa. Dla wypełnienia tak wielkiego dzieła Apostołowie otrzymane dary i uzdolnienia przekazali swoim następcom, czyli biskupom. W ten sposób także biskupi stali się pasterzami, wybranymi do przewodzenia ludowi Bożemu, sługami Chrystusa i powiernikami Bożych tajemnic. To poprzez posługę biskupów, podobnie jak poprzez posługę Apostołów, Chrystus także i dzisiaj głosi wszystkim narodom słowo Boże, udziela sakramentów wiary i prowadzi lud Nowego Przymierza do zbawienia¹. Tak, więc sakra biskupia dająca pełne uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusa, zawiera w sobie, konieczne do realizacji dzieła zbawczego, zadania: nauczania, uswięcania i kierowania, które są wykonywane w hierar-

¹ Por. Konstytucja *Lumen gentium*, nr 18-21, w: Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, Pallottinum-Poznań 2002, s. 120-122.

chicznej wspólnoty Kościoła². Biskupi będąc z ustanowienia Bożego następcami Apostołów, są ustanawiani w Kościele pasterzami, aby byli nauczycielami, kapłanami świętego kultu i sprawującymi posługę rządzenia³. Z tej też racji prawodawca kościelny stanowi o obowiązkach związanych z wykonywaniem zadań pasterskich, dotyczących zwłaszcza biskupów diecezjalnych, wszak im to właśnie są powierzane określone części Ludu Bożego, czyli Kościoły partykularne⁴. Biskupi diecezjalni kierując Kościołami wypełniają szereg innych obowiązków, które można różnie pogrupować, np. pasterskie, administracyjne, kierownicze. Wśród tych licznych obowiązków biskupich, obowiązki pasterskie, czyli bezpośrednio związane z wykonywaniem misji zbawczej, zajmują naczelną rolę. W niniejszym opracowaniu zostaną, więc przedstawione te właśnie obowiązki, ponieważ ich wypełnianie najbardziej identyfikuje biskupów z Chrystusem i Apostołami⁵. Ma ono też i wymiar praktyczny, bowiem w dobie obecnej, w społeczeństwach pluralistycznych biskupi różnie są postrzegani, często na sposób czysto doczesny. Obserwuje się próby wciągania ich w walkę polityczną, sprawy społeczne, a nawet rozgrywki partyjne. To wszystko dowodzi, że w świadomości społecznej powoli zatracana jest rozumienie urzędu biskupiego. Z tej też racji potrzebne są opracowania przypominające o tym, że pierwszorzędnym celem działań biskupich jest kontynuacja dzieła zbawczego, zapoczątkowanego przez Jezusa Chrystusa.

1. Pojęcie urzędu biskupa diecezjalnego

Sobór Watykański II podejmując wielkie dzieło odnowy Kościoła oraz metod i sposobów realizacji jego misji w świecie współczesnym dokonał odnowy wielu instytucji prawnych. Analizując życie Kościoła pierwszych wieków ukazał je w nowym eklezjalnym kontekście. Do nich niewątpliwie należy zaliczyć urząd biskupi⁶.

² Por. KPK/1983, kan. 375 § 2.

³ Por. Tamże, kan. 375 § 1.

⁴ Por. Tamże, kan. 376. Pozostałych biskupów, tzn. tych, którym nie powierzono diecezji nazywa się biskupami tytularnymi.

⁵ Kiedy mówi się o biskupie diecezjalnym, odnosi się to także do tych, którzy na mocy prawa są z nim zrównani i kierują kościelnymi jednostkami terytorialnymi analogicznymi do diecezji. Por. KPK/1983, kan. 368; 370-371.

⁶ O pozycji prawnej biskupa w Kościele, pojmowanej w świetle nowej eklezjologii, stanowią: Konstytucja *Lumen gentium*, szczególnie nr 18-29; Dekret *Christus Dominus*,

Celem lepszego uwydatnienia nowych elementów w definicji urzędu biskupiego warto odwołać się do postanowień poprzedniego Kodeksu Prawa Kanonicznego. Zgodnie z nimi urząd biskupa diecezjalnego, zwanego biskupem rezydencjalnym⁷, miał charakter bardziej jurydyczny, aniżeli pasterski, pomimo, iż prawodawca wyraźnie stanowił, że biskupi są następcami Apostołów i z ustanowienia Bożego są przełożonymi poszczególnych Kościołów, którymi rządzą z władzą zwyczajną⁸. Biskupi na mocy swego urzędu mają pełnię władzy święceń i pełnię władzy jurysdykcji tak w zakresie wewnętrznym jak i zewnętrznym dla zarządu jakiejś diecezji pod zwierzchnictwem Biskupa Rzymskiego. W związku z tym byli uważani za zwyczajnych i bezpośrednich pasterzy w powierzonych sobie diecezjach⁹. Biskup rezydencjalny w swojej diecezji miał, więc prawo i obowiązek rządzenia w sprawach duchowych i doczesnych. Posiadał władzę ustawodawczą, sądowniczą i wykonawczą¹⁰.

Władzę ustawodawczą biskup wykonywał na synodzie diecezjalnym lub poza nim¹¹. Był też on zwyczajnym sędzią pierwszej instancji w swojej diecezji. Władzę sądowniczą mógł wykonywać osobiście lub poprzez innych¹². Z kolei sposób i zasady wykonywania przez biskupa władzy karania prawodawca określał w odrębnych kanonach¹³. W zakresie władzy wykonawczej biskup mógł ustanawiać niższe urzędy i je obsadzać, dokonywać ich zmian, czuwać nad administracją majątku kościelnego¹⁴. W ramach posiadanej władzy biskupi rezydencjalni mieli obowiązek nakłaniania wiernych do przestrzegania przepisów kościelnych, czuwania, aby do karności kościelnej nie wkradały się nadużycia, zwłaszcza do sprawowa-

zwłaszcza nr 4-21; *Sacra Congregatio pro Episcopis, Directorium De pastorali ministerio Ecclesiae imago*, Typis Polyglottis Vaticanis 1973, nr 32-38 (w dalszym cytowaniu Instrukcja *Ecclesiae imago*).

⁷ Por. KPK/1917, kan. 334; por. także F. Bączkowiec, J. Baron, W. Stawinoga, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. I, Opole 1957, s. 503.

⁸ Por. KPK/1917, kan. 329 § 1.

⁹ Por. Tamże, kan. 334 § 1.

¹⁰ Por. Tamże, kan. 335 § 1. Szerzej na ten temat por. I. Grabowski, *Prawo kanoniczne*, Warszawa 1948, s. 216-220; F. Bączkowiec, J. Baron, W. Stawinoga, *Prawo kanoniczne...*, s. 509.

¹¹ Por. KPK/1917, kan. 335 § 2.

¹² Por. Tamże, kan. 1572 nn.

¹³ Por. Tamże, kan. 2221 nn.

¹⁴ Por. Tamże, kan. 363 nn; kan. 1409 nn.

nia sakramentów i sakramentaliów, czci Boga i Świętych, głoszenia słowa Bożego, udzielania odpustów, wykonywania zapisów na cele pobożne, a także obowiązek troski o czystość wiary i obyczajów wśród duchownych i wiernych, o głoszenie Ewangelii i nauczanie katechetyczne¹⁵. Biskupi rezydencjalni nie mogli jednak dyspensować od ustaw powszechnych, nawet w pojedynczym wypadku, chyba, że taką władzę przyznała im Stolica Apostolska wyraźnie lub domyślnie albo zwrócenie się do niej było utrudnione, a chodziło o sprawy, w których zwykła ona dyspensować¹⁶.

Z powyższego wynika, że prawodawca mocno podkreślał instytucjonalno-jurydyczny element w pojęciu urzędu biskupiego. Pomimo wyraźnej wzmianki o tym, że biskupi rezydencjalni byli pasterzami w swoich diecezjach, to jednak byli oni postrzegani przede wszystkim jako ich rządcy, którzy czuwają nad wieloma sprawami. Na zmianę pojmowania urzędu biskupa wpłynął Sobór Watykański II. Kościół został nazwany Ludem Bożym, którego częścią jest diecezja¹⁷. W związku z tym już zmiana samego terminu, określającego biskupa, którego trosce została powierzona diecezja, z „biskup rezydencjalny” na „biskup diecezjalny”, uwydatnia pasterski charakter tegoż urzędu¹⁸. Odtąd to nie obowiązek rezydencji z racji pełnionych obowiązków, ale służba diecezji, czyli kierowanie ku zbawieniu określonej części Ludu Bożego, jest tym elementem identyfikującym i wyróżniającym biskupów diecezjalnych spośród innych biskupów. Biskupstwo, bowiem w swej najgłębszej treści jest służbą sprawowaną wewnątrz Kościoła, mającą na celu udostępnianie tajemnicy zbawczej Chrystusa¹⁹. Biskupi, jako zastępcy i legaci Chrystusa, mają święte prawo i obowiązek wobec Pana stanowienia praw, sprawowania sądów i kierowania wszystkim, co należy do dziedziny kultu i apostołatu²⁰. Urząd pasterski obejmuje, zatem posługę nauczania, uświęcania i rządzenia. Dzięki sakrze biskupiej, mającej charakter sakramentalny, biskupi otrzy-

¹⁵ Por. Tamże, kan. 336 § 2; por. także kan. 1327; kan. 1381; kan. 1385; kan. 1395.

¹⁶ Por. Tamże, kan. 336 § 1 w porównaniu z kan. 81.

¹⁷ Por. Konstytucja *Lumen gentium*, nr 8.

¹⁸ Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 14 nn; P a u l u s VI, Motu proprio *De episcoporum muneribus*, AAS 58(1966)467-472.

¹⁹ Por. T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 1986, s. 173.

²⁰ Por. Konstytucja *Lumen gentium*, nr 27.

mują pełnię kapłaństwa, aby uwiecznić dzieło Chrystusa wiekui-
stego Pasterza. Sakra jest, więc ostatecznym źródłem pasterskiego
posłannictwa biskupów obejmującego wspomniane wyżej funkcje:
nauczania, uświęcania i rządzenia²¹. Z tej też racji biskupowi die-
cezjalnemu w powierzonych mu diecezji przysługuje wszelka władza
zwyczajna, własna i bezpośrednia, jaka jest wymagana do jego pa-
sterskiego urzędu, z wyłączeniem tych spraw, które na mocy prawa
lub dekretu Papieża są zarezerwowane najwyższej lub innej władzy
kościelnej²². Tak pojmowana władza jest rękojmą przechowania
depozytu wiary i budowania wspólnoty. Biskup diecezjalny w po-
wierzonym mu Kościele sprawuje władzę pod zwierzchnictwem pa-
pieskim, jednak nie w imieniu Papieża, lecz na mocy powierzonego
mu urzędu. Władza ta nie ma, więc charakteru władzy delegowa-
nej, lecz jest złączona z urzędem pasterskim²³. Mówiąc o władzy
biskupa diecezjalnego należy ją rozumieć zgodnie z postanowie-
niem obowiązującego Kodeksu, jako władzę ustawodawczą, wyko-
nawczą i sądowniczą²⁴. Władzę ustawodawczą biskup diecezjalny
wykonuje osobiście, władzę wykonawczą osobiście albo przez wi-
kariusza generalnego lub biskupiego, natomiast władzę sądow-
niczą bądź osobiście, bądź przez wikariusza sądowego²⁵. Zawsze jed-
nak biskup diecezjalny pozostaje podmiotem całej władzy, tzn. tej,
którą Chrystus przekazał Apostołom, jednej, świętej, sprawowanej
w Jego imieniu. W związku z tym biskup diecezjalny jest zasadą
i fundamentem jedności w powierzonym sobie Kościele partyku-
larnym, jak również węzłem hierarchicznej wspólnoty z Kościołem
powszechnym. Jest on szafarzem, który uobecnia i uwiecznia misję

²¹ Por. Konstytucja *Lumen gentium*, nr 21. Szerzej na ten temat por. G.F. G h i r l a n d a, *De hierarchia communionis ut elemento constitutivo officii episcopalis iuxta Lumen Gentium*, Periodica 69(1980), s. 31-57; Tenże, *De natione communionis hierarchicae iuxta Vaticanum II*, Periodica 70(1981), s. 41-68.

²² Por. KPK/1983, kan. 381 § 1.

²³ Por. M. Ż u r o w s k i, *Problem władzy i powierzania urzędów w Kościele katolickim*, Kraków 1984, s. 24-25; Tenże, *Autorytet i wolność w Kościele*, Prawo Kanoniczne 28(1985) nr 1-2, s. 34-35; R. Sobański, *Teoria prawa kościelnego*, Warszawa 1992, s. 82 nn; A. W r o n k a, *Zadania biskupów w diecezji*, Ateneum Kapłańskie 71(1968), s. 216-217; J. W r o c e ń s k i, *Tworzenie i zarząd struktur lokalnych Kościoła katolickiego w prawodawstwie Jana Pawła II*, w: Jan Paweł II prawodawca i sługa prawa Bożego, red. R. S z y c h m i l e r, Olsztyn 2006, s. 36-37.

²⁴ Por. KPK/1983, kan. 135 § 1.

²⁵ Por. Tamże, kan. 391.

Chrystusa w Kościele, przyjmuje działanie samego Chrystusa Nauczyciela, Pasterza i Kapłana, zastępując Jego osobę²⁶.

2. Przedmiot pasterskiej troski

Sobór Watykański II, podobnie jak w przypadku urzędu biskupa diecezjalnego, wprowadził nowe elementy w pojęciu diecezji. Choć nadal pozostaje ona jednostką podziału terytorialnego Kościoła, to jednak zakres znaczeniowy terminu „diecezja” znacznie się poszerzył. Przestał on być rozumiany czysto administracyjnie²⁷. Diecezja to część Ludu Bożego, powierzona pasterskiej pieczy biskupa ze współpracującym z nim prezbiterium, tak by trwając przy swym pasterzu i zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzyła Kościół partykularny²⁸. Biskup, zatem wraz ze swoimi pomocnikami obejmuje posługiwanie we wspólnocie Ludu Bożego, dla której w zastępstwie Boga jest pasterzem, jako nauczyciel, jako kapłan świętego kultu i jako posługujący przez kierowanie. Na mocy swej apostołskiej posługi biskup w swojej diecezji jest pierwszym inspiratorem, kierownikiem i koordynatorem apostołatu²⁹. Jest prorokiem, świadkiem i sługą nadziei, przede wszystkim tam, gdzie silniejsza jest presja kultury immanentystycznej, spychającej na margines każde otwarcie się na transcendencję³⁰. Biskup winien mieć też głęboką świadomość tego, że w diecezji jest on fundamentem i widzialną zasadą jedności Kościoła partykularnego. Stąd powinien nieustannie ożywiać i chronić komunię eklezjalną w prezbiterium diecezji, tak by jego przykład oddania, otwartości, dobroci, sprawiedliwości oraz efektywnej i afektywnej komunii z papieżem i współbraćmi w episkopacie jednoczył coraz bardziej kapłanów między sobą i z nim. Biskup powinien też być promotorem komunii wobec wiernych świeckich, włączając ich w jedność Kościoła partykularnego oraz uznając ich słuszną autonomię, słuchając ich rad

²⁶ Por. Konstytucja *Lumen gentium*, nr 21 i 23.

²⁷ Por. J.R. Ramos, *Le diocesi nel Codice di Diritto Canonico*, Romana 1997, s. 53; J. Kruskowski, *Administracja w Kościele*, Lublin 1985, s. 83.

²⁸ Por. KPK/1983, kan. 369.

²⁹ Por. Konstytucja *Lumen gentium*, nr 20; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 139.

³⁰ Por. Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostołska *Pastores gregis* o biskupiej posłudze Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata, nr 3, w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Siarczyk, Lublin 2006, s. 312.

i oceniając z troską ich słuszne żądania dotyczące dóbr duchowych, których potrzebują³¹.

Stąd też biskup diecezjalny, wypełniając swoją pasterską posługę, winien troszczyć się o wszystkich wiernych powierzonych jego pieczy, bez względu na ich wiek, pozycję czy narodowość, zarówno o stałych mieszkańców, jak i o tych, którzy czasowo przebywają na jego terytorium. Powinien też troską apostołską objąć tych, którzy ze względu na specjalne warunki swego życia nie są w stanie w pełni korzystać ze zwyczajnej opieki duszpasterskiej, a także tych, którzy zaniedbują praktyki religijne³². Prawodawca ma tu na uwadze fakt, że Kościół powinien być obecny pośród tych, którzy szczególnie wydają się potrzebować jego apostołskiej opieki. Do tej kategorii potrzebujących należy zaliczyć ubogich, bezrobotnych, określone kategorie robotników, rolników, ludzi starszych wiekiem, młodzież, przebywających w więzieniach, młode rodziny, naukowców i artystów, emigrantów, uchodźców, marynarzy, turystów³³. Biskup powinien podejmować wysiłek, aby znaleźć odpowiednie sposoby nawiązania dialogu zbawienia z tymi grupami osób i starać się nastawić całą społeczność diecezjalną na te formy apostołatu³⁴.

Biskup diecezjalny mając w swojej diecezji wiernych innych obrządków powinien zarządzić ich duchowym potrzebom poprzez kapłanów lub tworzenie parafii danego obrządku, czy też za pośrednictwem wikariusza biskupiego³⁵.

³¹ Por. Kongregacja Biskupów, Dyrektorium *Apostolorum successores* o pasterskiej posłudze biskupów, nr 63, w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł, red. W. K a c p r z y k, M. S i t a r z, Lublin 2006, s. 558-559. Cytowany dokument podaje kilka zasad dotyczących sprawowania urzędu pasterskiego biskupa diecezjalnego i zalicza do nich zasadę trynitarną, zasadę prawdy, zasadę komunii, zasadę współpracy, zasadę uznania kompetencji, zasadę właściwej osoby na właściwym miejscu oraz zasadę sprawiedliwości i praworządności.

³² Por. KPK/1983, kan. 383 § 1 i 771 § 1; Dekret *Christus Dominus*, nr 16 i 18; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 153-157.

³³ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 153, 1. Cytowana Instrukcja w tym miejscu powołuje się na dokumenty soborowe: Dekret *Christus Dominus*, nr 17 i 18; Dekret *Apostolicam acuositatem*, nr 11 i 12; Konstytucja *Gaudium et spes*, nr 61 i 62. Należy tu jeszcze wskazać inne dokumenty dotyczące omawianego zagadnienia, np. S.C. pro Clericis, Directorium generale *Turismum*, AAS 61(1969)361-384; S.C. pro Episcopis, Instructio *De pastoralis migratorum cura*, AAS 61(1969)614-643; Adhortacja *Pastores gregis*, nr 52 i 53; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 203-210.

³⁴ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 153, 2; a także nr 154-157.

³⁵ Por. KPK/1983, kan. 383 § 2; Dekret *Christus Dominus*, nr 23, 3.

Gorliwości biskupa prawodawca powierza również chrześcijan odłączonych od Kościoła katolickiego. Powinien on odnosić się do tych wspólnot z życzliwością i miłością, popierając, zgodnie z nauką Kościoła, ekumenizm³⁶. Ponadto biskup powinien uważać za powierzonych sobie również ludzi nieochrzczonych, aby także im zajaśniała miłość Chrystusa. Powinien być on świadkiem tej miłości wobec wszystkich³⁷. Szczegółnej trosce biskupa prawodawca poleca także osoby wyznające ateizm lub ulegające sekularyzacji. Biskup powinien najpierw starać się, uchwycić głębokie przyczyny zjawiska ateizmu i sekularyzacji, które należy zaliczyć do najpoważniejszych spraw obecnej doby. Zwłaszcza ateizm coraz bardziej się rozpowszechnia i staje się bardziej wojowniczy, stąd biskup – posłany także do tych, którzy nie znają Boga i odrzucają wszelką wiarę religijną – powinien wedle możliwości przeciwstawiać się temu złu, nawiązując dialog zbawienia z niewierzącymi. Ateizmowi przygotowuje drogę proces sekularyzacji, jaki przenika współczesny styl życia świeckiego. Jego negatywne aspekty stanowią także poważne zagrożenie dla wiary³⁸. Biskup winien wciąż szukać nowych środków i metod, którymi mógłby oddziaływać na te osoby, które są prawnie powierzone jego pasterskiej trosce. W związku z tym powinien troszczyć się o odpowiednią formację alumnów w seminariach duchownych, jak i dokształcanie duchowieństwa w sprawach związanych z problemem ateizmu i sekularyzacji oraz przygotowywać duchownych do duszpasterskiego dialogu z niewierzącymi³⁹.

Prawodawca zobowiązuje też biskupa diecezjalnego do szczególnej troski o prezbiterów i wskazuje różne sposoby jej okazywania.

³⁶ Por. KPK/1983, kan. 383 § 3; Zasady ekumenizmu są zawarte w soborowym Dekrecie *Unitatis redintegratio* oraz w Dyrektorium *Ad totam Ecclesiam*, AAS 59(1967)574-592. Por. także Konstytucja *Lumen gentium*, nr 27; Dekret *Christus Dominus*, nr 16; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 48 i 158; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 208.

³⁷ Por. KPK/1983, kan. 383 § 4 i 771 § 2; Dekret *Christus Dominus*, nr 11 i 16; soborowa Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra aetate*, nr 1-5; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 159; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 209-210.

³⁸ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 160. W cytowanej instrukcji sformułowano szereg konkretnych duszpasterskich zaleceń dla biskupów diecezjalnych.

³⁹ Por. Secretariatatus pro non credentibus, *Nota circa studium ateismi et institutionem ad dialogum cum non credentibus habendum*, L'Osservatore Romano 25 XI 1970; tekst polski w: PPK, t. III, z. 1, s. 252-269; Secretariatatus pro non credentibus, Dialogowiernych z niewierzącymi, AAS 60(1968)692-704; tekst polski w: PPK, t. II, z. 2, s. 268-299.

Są oni członkami wspólnoty diecezjalnej, tworzą prezbiterium, jak również niezbędnymi współpracownikami i doradcami urzędu biskupiego⁴⁰. Stąd też biskup powinien wysłuchiwać ich, zasięgając ich opinii udzielanych indywidualnie jak również przez kolegium konsultorów lub radę kapłańską⁴¹. Biskup powinien zabezpieczyć prawa prezbiterów oraz troszczyć się o to, aby należycie wypełniali obowiązki właściwe ich stanowi i mogli korzystać ze środków oraz instytucji służących do rozwoju życia duchowego i intelektualnego⁴². Biskup powinien też troszczyć się o zapewnienie kapłanom słusznego wynagrodzenia, godziwego utrzymania i właściwej opieki zdrowotnej i socjalnej, zgodnie z przepisami prawa⁴³. W tej trosce o kapłanów biskup powinien przede wszystkim zadbać o rozwój ich życia nadprzyrodzonego w Chrystusie. Biskup jako ten, który reprezentuje Chrystusa najwyższego Kapłana, winien pamiętać o szczególnej trosce, jaką otaczał Jezus na ziemi Apostołów. Dla swoich prezbiterów powinien być nauczycielem, bratem okazującym dobroć, miłosierdzie, przebaczenie, łagodność, pomoc. Kierując się sprawiedliwością i miłością powinien zdobyć zaufanie i przyjaźń, nie za cenę utraty określonego stopnia posłuszeństwa, lecz dla lepszej i bardziej szczerzej współpracy. Ta pasterska miłość wprowadza harmonię między wolą prezbiterów i wolą biskupa oraz czyni owocną pracę apostolską. Powinien wreszcie czuwać nad tym, aby kapłani, zarówno diecezjalni jak i zakonni, pracujący na terenie jego diecezji mieli przekonanie, że tworzą na mocy sakramentu kapłaństwa jedno prezbiterium, chociaż poszczególnym z nich powierzane są różne funkcje i zadania⁴⁴. Wymienione wyżej obowiązki

⁴⁰ Por. Konstytucja *Lumen gentium*, nr 28; Dekret *Christus Dominus*, nr 16; Dekret *Presbyterorum ordinis*, nr 20; Motu proprio *Ecclesiae sanctae*, I; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 107-117; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 80. Szerzej na ten temat J. W r o c e ń s k i, *Rola i zadania prezbiterium w życiu Kościoła partykularnego*, Warszawa 1998, s. 267-269.

⁴¹ Por. Dekret *Christus Dominus*, nr 16; Dekret *Presbyterorum ordinis*, nr 7; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 75; KPK/1983, kan. 495, 500 i 502.

⁴² Por. Motu proprio *Ecclesiae sanctae*, nr 7; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 114.

⁴³ Por. Dekret *Christus Dominus*, nr 16; Dekret *Presbyterorum ordinis*, nr 20-21; Motu proprio *Ecclesiae sanctae*, nr 8; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 117 i 206 a; KPK/1983, kan. 281 § 1-2 i 1274; X Synod Biskupów, Instrumentum laboris *Biskup sługą Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata*, Watykan 2001, nr 86-88.

⁴⁴ Por. Konstytucja *Lumen gentium*, nr 21 i 28; Dekret *Christus Dominus*, nr 35; P a w e ł VI, Encyklika *Sacerdotalis caelibatus*, wyd. pol., Rzym 1967, nr 92 i 93; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 109 i 111; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 75-79;

biskupa diecezjalnego są korelatywnie związane z uprawnieniami duchownych, określonymi w katalogu obowiązków i uprawnień osób duchownych w kan. 275-279⁴⁵.

Biskup diecezjalny winien ponadto popierać powołania do różnych posług i życia konsekrowanego, okazując szczególną troskę o powołania kapłańskie i misyjne. Wypełniając ten obowiązek biskup powinien budzić świadomość całej diecezji i ściśle zespałać wysiłki i poczynania, aby pielęgnować powołania do kapłaństwa i diakonatu, powołania zakonne męskie i żeńskie, czy wreszcie konsekrowanych osób świeckich obojga płci⁴⁶. W dokumentach kościelnych ta duszpasterska troska o powołania została nazwana podstawowym zadaniem Kościoła, które dzisiaj stało się obowiązkiem szczególnie ważnym i pilnym. Powołanie jako dar, zostaje rozpoznane w Kościele, jest w swej istocie służbą Bogu, czyli służbą dla Kościoła. Służy budowaniu Kościoła, czyli wzrostowi Królestwa Bożego na ziemi. Dlatego też cały Kościół powinien troszczyć się o budzenie powołań, o ich rozeznawanie i towarzyszenie im. Biskup, jeśli tak doradzają warunki w porozumieniu z biskupami swojej Konferencji powinien zabiegać o opracowanie, zatwierdzenie i wprowadzenie w życie planu działania – na krótszy lub dłuższy okres – dotyczącego duszpasterskiej troski o wszystkie powołania w danym regionie lub kraju⁴⁷.

Ważnym przedmiotem troski duszpasterskiej biskupa diecezjalnego jest seminarium duchowne. Biskup jest pierwszym przedstawicielem Chrystusa w formacji kapłańskiej⁴⁸. To on określa wszystko, co jest konieczne do właściwego funkcjonowania i rozwoju tej in-

J a n P a w e ł II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*, Watykan 1992, nr 74; J. W r o c e ń s k i, *Rola i zadania prezbiterium*, s. 267-269.

⁴⁵ Por. J. K r u k o w s k i, *Biskupi*, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t. II/1, s. 246.

⁴⁶ Por. KPK/1983, kan. 385; Dekret *Christus Dominus*, nr 15; Dekret *Optatam totius*, nr 2; Dekret *Ad gentes divinitus*, nr 15; SCRIS et SCE, *Normae Mutuae relationes*, AAS 70(1978)473-506; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 197; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 91.

⁴⁷ Por. KPK/1983, kan. 242 § 1; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 197; Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*, nr 7, 34, 35, 37, 38, 41, 63, 64, 68; *Instrumentum laboris Biskup sługą Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata*, nr 90; *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, Częstochowa 1999, nr 25-54.

⁴⁸ Por. Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*, nr 65; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 88.

stytucji⁴⁹. Spośród wszystkich instytucji diecezjalnych biskup winien uważać seminarium za najważniejszą, czyniąc je przedmiotem szczególnej i ciągłej opieki ze strony swojego urzędu pasterskiego, ponieważ od seminarium zależy w dużej mierze ciągłość i obfitość posługi kapłańskiej Kościoła⁵⁰. Powinien uświadamiać kapłanom jak i wiernym świeckim, że seminarium jest sercem diecezji i wszyscy powinni służyć mu pomocą⁵¹. Biskup winien dokonać wyboru odpowiednich wychowawców, jak również zadbać o właściwą kadrę profesorską, zapewniając jej godziwe warunki materialne⁵². Chociaż bezpośrednio odpowiedzialnym za seminarium jest biskup, to jednak kierowniczą rolę w seminarium powierza rektorowi, który z jego nominacji odpowiada za całokształt życia seminaryjnego. Pomocą winni mu służyć wychowawcy, ojcowie duchowni, wykładowcy⁵³.

Obecność biskupa w formacji seminaryjnej posiada szczególne znaczenie. Pozwala, bowiem wspólnocie seminaryjnej włączyć się w Kościół partykularny, jak również zacieśnia więzy z własnym pasterzem. Pomaga przede wszystkim w formowaniu tzw. „zmysłu Kościoła” jako wartości duchowej i duszpasterskiej mającej zasadnicze znaczenie dla przyszłej posługi kapłańskiej⁵⁴.

Biskup troszcząc się o właściwą formację seminaryjną nie może zapomnieć o konieczności popierania i koordynowania formacji stałej. Formacja ta znajduje swoje uzasadnienie w dynamice sakramentu kapłaństwa. Oprócz motywacji ludzkich uzasadniających potrzebę formacji stałej, takich jak, stopniowa samorealizacja i nieustanne dążenie do dojrzałości, na pierwszy plan wysuwa się racja teologiczna. Wynika ona z twórczej mocy samego powołania, które jest powołaniem „do” kapłaństwa i powołaniem „w” kapłaństwie. Biskup przy pomocy odpowiednich kapłanów winien ustalić program formacji stałej i w sposób sobie właściwy być obecnym w jego realizacji⁵⁵.

⁴⁹ Por. KPK/1983, kan. 259.

⁵⁰ Por. Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 84.

⁵¹ Por. Dekret *Optatam totius*, nr 5; *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, nr 94.

⁵² Por. KPK/1983, kan. 253 i 263.

⁵³ Por. Tamże, kan. 238, 260-261; Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*, nr 66; *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, nr 95-127.

⁵⁴ Por. Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*, nr 65; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 88-89.

⁵⁵ Por. Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*, nr 70 i 76; Dyrekto-

3. Posługa nauczania

Nakaz i obowiązek nauczania ludu Bożego Kościół otrzymał od samego Chrystusa. Potwierdzenie tego można znaleźć na kartach Pisma Świętego. Chrystus wielokrotnie przypominał Apostołom o potrzebie głoszenia Ewangelii. Apostołowie podejmując misję głoszenia Słowa Bożego wyszli poza granice Palestyny i rozeszli się po całym ówczesnym świecie. W ten sposób wypełnili wolę Chrystusa: „Idźcie, więc i nauczajcie wszystkie narody...”⁵⁶. Następcami Apostołów stali się biskupi, którzy podjęli tę apostołską posługę nauczania i wypełniają ją przy pomocy kapłanów i diakonów, prowadząc i umacniając na całym świecie dzieło rozpoczęte przez Apostołów. Prawodawca w obowiązującym Kodeksie wyraźnie stwierdza, że zachowanie i strzeżenie depozytu wiary zostało przez Chrystusa powierzone Kościołowi, który dzięki asystencji Ducha Świętego ma strzec prawdy objawionej, głębiej w nią wnikać, wiernie ją głosić i wyklądać. Ma on obowiązek i wrodzone prawo przepowiadania Ewangelii wszystkim narodom, niezależnie od jakiegokolwiek władzy ludzkiej, z zastosowaniem także właściwych sobie środków społecznego przekazu⁵⁷. Co więcej, zgodnie z wolą Chrystusa Kościół został wyposażony w dar nieomyślności w sprawach wiary i moralności. Nieomyślnością w nauczaniu na mocy swego urzędu cieszy się Biskup Rzymski i Kolegium Biskupów, kiedy w sposób definitywny głoszą naukę, którą należy wyznawać w sprawach wiary i moralności⁵⁸.

Wobec powyższego biskup diecezjalny jako pasterz Kościoła partykularnego jest zobowiązany, na mocy prawa Bożego, do przedstawiania i wyjaśniania wiernym prawd wiary, w które należy wierzyć i według nich postępować. Sam jako spadkobierca urzędu apostołskiego winien często je przepowiadać. Na nim spoczywa też obowiązek strzeżenia poprawności posługi Słowa Bożego przekazywanego zwłaszcza w homilii i nauczaniu katechetycznym. Ma ponadto

rium *Apostolorum successores*, nr 49-54; Posynodalna adhortacja apostołska *Pastores gregis*, nr 24; *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, nr 226-227.

⁵⁶ Mt 28, 19.

⁵⁷ Por. KPK/1983, kan. 747 § 1; KPK/1917, kan. 1322; Konstytucja *Lumen gentium*, nr 25.

⁵⁸ Por. KPK/1983, kan. 749 § 1 i 2; Konstytucja *Lumen gentium*, nr 25.

czuć, aby była przekazywana cała nauka chrześcijańska⁵⁹. Biskup stosując odpowiednie środki winien zdecydowanie bronić nienaruszalności i jedności prawd wiary, w które należy wierzyć, uznając jednak uzasadnioną swobodę w zakresie zgłębiania prawd⁶⁰. Kościół dopuszcza wolność w badaniu i poznawaniu prawd teologicznych, pod warunkiem, że zostanie nienaruszone Słowo Boże i zachowane posłuszeństwo Urzędowi Nauczycielskiemu⁶¹.

Tajemnicę zbawienia, która wypełnia się w Chrystusie, biskup powinien głosić w ten sposób, ażeby Chrystus ukazywał się jako centrum całego życia wiernych oraz całej ludzkości. W formacji obyczajów winien naświetlać wzniosłość powołania wiernych w Chrystusie, przypominając im obowiązek przynoszenia owocu w miłości i sprawiedliwości. W zakresie życia społecznego winien przedstawiać zasady teologiczne dostosowane do konkretnych warunków jego diecezji, a dotyczące godności osoby ludzkiej, jej wolności i życia, rodziny oraz jej jedności i trwałości, zrodzenia i wychowania potomstwa, społeczności świeckiej i jej praw, pracy i wypoczynku, wiedzy i wynalazków technicznych, nędzy i nadmiaru dóbr. Powinien też przedstawiać zasady rozwiązywania najbardziej doniosłych zagadnień dotyczących należytego podziału dóbr materialnych, pokoju i wojny oraz braterskiego współżycia narodów⁶².

Prawodawca kodeksowy przypomina, że wierni w duchu religijnego posłuszeństwa są zobowiązani do przyjmowania całej treści autentycznej nauki, przedstawianej przez biskupa indywidualnie, czy też na synodzie diecezjalnym oraz unikać tego wszystkiego,

⁵⁹ Por. KPK/1983, kan. 386 § 1; KPK/1917, kan. 336 § 2 i kan. 1327 § 1; Konstytucja *Lumen gentium*, nr 25; Konstytucja *Dei verbum*, nr 1, 5, 21; Dekret *Christus Dominus*, nr 13 i 14; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 55-65; Posynodalna adhortacja apostołska *Pastores gregis*, nr 26-32; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 118-142; Instrumentum laboris *Biskup służy Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata*, nr 101, 104, 107 i 108.

⁶⁰ Por. KPK/1983, kan. 386 § 2; KPK/1917, kan. 336 § 2; Konstytucja *Lumen gentium*, nr 23; Konstytucja *Gaudium et spes*, nr 62; Deklaracja *Gravissimum educationis*, nr 10; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 55-65.

⁶¹ Por. Konstytucja *Gaudium et spes*, nr 59; S.C. de Institutione Catholica, Constitutio apostolica *Sapientia Christiana*, AAS 71(1979)469-521.

⁶² Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 56; Szerzej na ten temat por. Konstytucja *Gaudium et spes*, nr 33; Dekret *Christus Dominus*, nr 12; Synodus Episcoporum, *De iustitia in mundo*, AAS 63(1971)923-942; P a u l u s P P. VI, Litt. encycl. *Populorum progressio*, AAS 59(1967)257-299.

co się z tą nauką nie zgadza. Ponadto mają obowiązek zachowywać dekrety wydane w celu przedstawienia nauki i napiętnowania błędnych opinii⁶³.

Obowiązek głoszenia Ewangelii został zlecony biskupom jako następcom Apostołów, dlatego też w powierzonych im Kościołach partykularnych mają być kierownikami całej posługi słowa⁶⁴. Wszyscy ochrzczeni – księża, członkowie instytutów życia konsekrowanego i katolicy święcy – winni widzieć w swoim biskupie pasterza i nauczyciela. Jest on również zwiastunem Ewangelii i autentycznym, tj. działającym *in persona Christi*, nauczycielem w powierzonym jego pieczy Kościele diecezjalnym. Jego posłannictwo nauczycielskie powinno spotykać się z pełnym szacunkiem ze strony Kościoła partykularnego⁶⁵.

Biskup diecezjalny, z racji wielkości diecezji nie jest w stanie sam wypełnić zadań związanych z posługą nauczania, może, więc zabiegać o ustanowienie biskupa koadiutora lub pomocniczego (pomocniczych), którzy na mocy sakry biskupiej posiadają pełnię kapłaństwa i są zobowiązani, jako następcy Apostołów, do przepowiadania Ewangelii. Prawodawca kodeksowy określił ich rolę i zakres kompetencji w diecezji oraz względem biskupa diecezjalnego⁶⁶.

Na mocy sakramentu kapłaństwa, pierwszymi współpracownikami biskupa w posłudze przepowiadania są prezbiterzy, a wśród nich zwłaszcza proboszczowie, diakoni oraz inni kaznodzieje spośród duchowieństwa własnej lub obcej diecezji, jak również zakonnicy. Do biskupa należy troska o odpowiednie kwalifikacje głoszących Słowo, tzn., aby otrzymali oni wystarczającą wiedzę teologiczną i duszpasterską. Posiada on też władzę określenia szczegółowych

⁶³ Por. KPK/1983, kan. 752-754 i 823; Konstytucja *Lumen gentium*, nr 25.

⁶⁴ Por. KPK/1983, kan. 756 § 2; Konstytucja *Lumen gentium*, nr 23; Dekret *Christus Dominus*, nr 3; P a u l u s PP. VI, Adhortatio apostolica *Quinque iam anni*, AAS 63(1971)97-107; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 55-61; P a u l u s PP. VI, Adhortatio apostolica *Evangelii nuntiandi*, AAS 68(1976)5-76.

⁶⁵ Por. II Polski Synod Plenarny (1991-1999), Pallottinum 2001, s. 22; Konstytucja *Lumen gentium*, nr 25: „Biskupom nauczającym w łączności z Papieżem należy się od wszystkich cześć jako świadkom boskiej i katolickiej prawdy; wierni zaś winni zgadzać się ze zdaniem swego biskupa w sprawach wiary i obyczajów, wyrażonym w imieniu Chrystusa i trwać przy nim w religijnej uległości”.

⁶⁶ Por. KPK/1983, kan. 403-411; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 70-74; por. także E. S z t a f r o w s k i, *Biskupi koadiutorzy i pomocniczy*, Prawo Kanoniczne 22(1979) nr 3-4, s. 55-78; T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne...t. II*, s. 193- 195.

warunków, których spełnienie jest konieczne do wypełniania posługi nauczania⁶⁷. Winien troszczyć się, aby już alumni seminarium byli skutecznie przygotowywani do tej posługi. W sytuacji, gdy brakuje prezbiterów i diakonów, stosownie do norm wydanych przez Konferencję Biskupów, biskup może powołać innych wiernych, zwłaszcza zakonników i członków stowarzyszeń życia apostołskiego, obojga płci, nieposiadających święceń, a także wzorowych i odpowiedzialnie przygotowanych świeckich, do współpracy w posłudze nauczania, za wyjątkiem homilii, którą będą wygłaszać zawsze kapłani i diakoni⁶⁸.

Ważnym elementem posługi nauczania jest katecheza. Jej zasadniczym celem jest ożywianie wiary przez naukę i doświadczenie życia chrześcijańskiego⁶⁹. Katecheza obecnie przyjmuje różnorakie formy. Ważne jest, aby w poszukiwaniu nowych form zawsze uwzględniać aktualne okoliczności i potrzeby Kościoła. Katecheza jest formą nauczycielskiej działalności Kościoła, która pomaga zarówno wspólnotom, jak i poszczególnym wiernym osiągać dojrzałość w wierze⁷⁰. Do kompetencji biskupa diecezjalnego należy, zatem troska o właściwą liczbę katechetów wspieranych przez skuteczną strukturę diecezjalną, o pomoce katechetyczne, katechizmy, popieranie i koordynowanie całej działalności katechetycznej w diecezji. Skuteczność katechizacji zależy od poziomu wiedzy i kompetencji osób nauczających. Dlatego też do biskupa diecezjalnego należy udzielanie duchownym lub świeckim tzw. misji kanonicznej umożliwiającej podjęcie katechizacji⁷¹.

Ważnym zadaniem wszystkich ludzi wierzących, a w szczegól-

⁶⁷ Por. KPK/1983, kan. 764.

⁶⁸ Por. KPK/1983, kan. 758-759 i 767; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 62; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 124.

⁶⁹ Por. KPK/1983, kan. 773; KPK/1917, kan. 1329; Dekret *Christus Dominus*, nr 14; Deklaracja *Gravissimum educationis*, nr 4; S.C. pro Clericis, *Directorium catechisticum generale*, AAS 64(1972)97-176; P a u l u s P P. VI, Adhortatio apostolica *Evangelii nuntiandi*, AAS 68(1976)5-76; J a n P a w e ł II, Posynodalna adhortacja apostołska, *Catechesi tradendae*, nr 30 nn; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 127-135. Szerzej na ten temat por. J. S y r y j c z y k, *Nauczanie katechetyczne w świetle przepisów prawa kanonicznego*, Prawo Kanoniczne 30(1987) nr 1-2, s. 186-197.

⁷⁰ Por. Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 129; *Directorium catechisticum generale*, nr 19 i 21; Instrumentum laboris *Biskup sługą Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata*, nr 104 i 105.

⁷¹ Por. KPK/1983, kan. 775 i 780.

ności duszpasterzy jest katolickie wychowanie dzieci i młodzieży. W tym celu Kościół ma prawo zakładać szkoły, uniwersytety i inne instytuty wyższych studiów⁷². Biskupowi diecezjalnemu przysługuje prawo czuwania nad szkołami katolickimi położonymi na jego terytorium i ich wizytowania, nawet, jeśli zostały założone lub są kierowane przez członków instytutów zakonnych. Może on też wydawać przepisy dotyczące ogólnej struktury tych szkół⁷³. Na nim spoczywa też obowiązek czuwania nad uniwersytetami i fakultetami kościelnymi znajdującymi się na terenie jego diecezji, nawet wtedy, gdy nie pełni funkcji Wielkiego Kanclerza⁷⁴.

Do kompetencji biskupa należy również nadzór nad książkami i czasopismami przeznaczonymi do publicznego rozpowszechniania⁷⁵. Należy prosić ordynariusza miejsca o zezwolenie lub aprobatę na wydanie książek i pism z zakresu Pisma świętego, teologii, prawa kanonicznego, historii Kościoła lub innych dziedzin wiedzy religijnej lub moralnej. Dotyczy to także ponownego wydania ksiąg liturgicznych, katechizmów, modlitewników do publicznego lub prywatnego użytku⁷⁶. Dotyczy to wszystkich autorów, tak duchownych jak i świeckich.

Z powyższych rozważań wynika, że biskup diecezjalny powinien nie tylko osobiście głosić Ewangelię i przewodniczyć wszelkiej posłudze Słowa, jaka się dokonuje w jego diecezji, ale też czuwać, aby wszyscy uczestniczący w wypełnianiu tej posługi mieli odpowiednie przygotowanie oraz odznaczeni się roztropnością i miłością apostołską. Tych zaś, którzy odważą się głosić naukę niezgodną z wiarą powinien upomnieć, a jeśli nie chcą się poprawić nawet pozbawić władzy przepowiadania lub nauczania⁷⁷.

⁷² Por. KPK/1983, kan. 794 i 794-821; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 68; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 136-137. Por. także J. D y d u c h, *Posłannictwo uniwersytetów w świetle dokumentów kościelnych*, Prawo Kanoniczne 38(1995) nr 1-2, s. 79-90.

⁷³ Por. KPK/1983, kan. 806 § 1.

⁷⁴ Por. Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 137.

⁷⁵ Por. KPK/1983, kan. 823; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 142. Szerzej na ten temat por. J. D y d u c h, *Kościelna aprobat publikacji – aspekt prawny*, Prawo Kanoniczne 36(1993) nr 1-2, s. 55-67; J. K r a j c z y Ń s k i, *Granice wolności słowa*, Prawo Kanoniczne 46(2003) nr 1-2, s. 111-139.

⁷⁶ Por. KPK/1983, kan. 824-827; KPK/1917, kan. 1257 i 1384-1385.

⁷⁷ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 65.

4. Posługa uświęcania

Kolejnym obowiązkiem pasterskim biskupa diecezjalnego jest posługa uświęcania. Należy ona do istotnych zadań, jakie Kościół pełni w ramach swojej misji zbawczej. Zadanie uświęcania Kościół wypełnia w sposób szczególny przez świętą liturgię, która jest też sprawowaniem kapłańskiej funkcji Jezusa Chrystusa. To w niej poprzez znaki widzialne dokonuje się uświęcenie ludzi, a także przez mistyczne Ciało Chrystusa jest sprawowany cały publiczny kult Boży. Tęgo rodzaju kult ma miejsce wtedy, gdy jest sprawowany w imieniu Kościoła przez osoby prawnie do tego wyznaczone i z zastosowaniem obrzędów zatwierdzonych przez władzę kościelną⁷⁸. Posługa uświęcania, jakkolwiek ze swej natury jest ściśle złączona z posługą nauczania i rządzenia, to jednak je przewyższa. Wyróżnia się tym, że w sposób szczególny jest pełniona *in persona Christi*, czyli Najwyższego i Przedwiecznego Kapłana, stanowiąc szczyt i źródło życia chrześcijańskiego⁷⁹. W centrum biskupiej posługi uświęcania znajduje się Eucharystia, którą sam sprawuje lub o której sprawowanie się troszczy. Pośród wszystkich wymagań posługi pasterskiej biskupa zaangażowanie w sprawowanie Eucharystii jest najbardziej koniecznym i najważniejszym⁸⁰.

Zadanie uświęcania Kościół wypełnia także przy pomocy innych środków, czy to przez modlitwy, czy to przez dzieła pokuty i miłości, które przyczyniają się do zaszczepienia i umocnienia Królestwa Chrystusa w duszach oraz do zbawienia⁸¹. Troska o rozwój życia liturgicznego skłania do zachowania, rozwijania i rozszerzania także tych praktyk pobożnych, które wyrażają i wzmacniają ducha modlitwy, zwłaszcza wtedy, gdy są oparte na Piśmie św. i związane z liturgią, a wyszły jakby z serca świętych lub stanowią świadectwo długo przekazywanej wiary i pobożności⁸², jak np. Różaniec święty, nabożeństwo męki Pańskiej lub Drogi krzyżowej, modlitwa Anioł Pański, różne nowenny, wigilie wielkich uroczystości, czczenie relik-

⁷⁸ Por. KPK/1983, kan. 834; KPK/1917, kan. 1256; Konstytucja *Lumen gentium*, nr 11; Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, nr 7; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 75-91; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 143-158; Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, nr 32-41.

⁷⁹ Por. Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 143.

⁸⁰ Por. Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, nr 37.

⁸¹ Por. KPK/1983, kan. 839; Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, nr 12.

⁸² Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 91.

wii, procesje, noszenie szkaplerzy i medalików oraz wiele innych⁸³. Wyjątkową formą pobożności jest kult Najświętszego Serca Jezusa i nabożeństwo do Maryi⁸⁴.

Kościół zawsze w sposób szczególny troszczył się o przepisy i rozporządzenia dyscyplinarne dotyczące wypełniania funkcji uświęcającej, aby środki, jakimi dysponuje były rozumiane i interpretowane zgodnie z wiarą, a także, by sprawowane i przyjmowane wspólnotowo przynosiły pożądane owoce, wzmacniały i dynamizowały życie religijne oraz powodowały wzrost świętości wiernych zgodnie z ich powołaniem⁸⁵.

Biskup jako główny szafarz Bożych tajemnic jest krzewicielem i stróżem życia liturgicznego. Powinien czuwać nad tym, aby liturgia stanowiąca publiczny kult Kościoła była sprawowana z należytą godnością i porządkiem. Będzie też zabiegał o godny wygląd ornamentów i przedmiotów liturgicznych. Jego współpracownikami są prezbiterzy i diakoni poprzez uczestnictwo w jednym kapłaństwie Jezusa Chrystusa. W wypełnianiu posługi uświęcania mają swój udział również wierni świeccy. Szczególnie w tej posłudze uczestniczą rodzice prowadząc w duchu chrześcijańskim życie małżeńskie i podejmując chrześcijańskie wychowanie dzieci⁸⁶. Biskup powinien czuwać, aby normy ustalone przez kompetentną władzę były wiernie przestrzegane, w szczególności zaś, aby każdy, czy to duchowny, czy świecki, pełnił tylko tę funkcję, która mu przysługuje, a nie inną, bez wprowadzania jakichkolwiek zmian w obrzędach sakramentalnych lub sprawowaniu liturgii, które odzwierciedlałyby osobistą wrażliwość lub preferencje⁸⁷. On sam też w powierzonym mu Kościele, w ramach przysługujących mu kompetencji ma prawo wydawania w sprawach liturgicznych norm, które obowiązują wszystkich w diecezji⁸⁸.

⁸³ Por. Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 154.

⁸⁴ Por. Tamże, nr 153.

⁸⁵ Por. KPK/1983, kan. 836-837; Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, nr 9-11, 14, 26-36, 48, 59.

⁸⁶ Por. KPK/1983, kan. 387 i 835; Konstytucja *Lumen gentium*, nr 26, 28, 29, 41; Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, nr 26-31, 41; Instrumentum laboris *Biskup sługa Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata*, nr 111 i 112.

⁸⁷ Por. Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 146.

⁸⁸ Por. KPK/1983, kan. 838 § 4; KPK/1917, kan. 1261 § 2; Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, nr 22; Konstytucja *Lumen gentium*, nr 26; S. C. Rituum, *Tres adhinc annos*, AAS 59(1967)442-448; S. C. pro Cultu Divino, *Instructio Liturgice instaurationes*, AAS 62(1970)694.

4.1. Obowiązek dążenia do świętości

W Kościele wszyscy wierni, jakiegokolwiek stanu czy zawodu powołani są do pełni życia chrześcijańskiego i do doskonałej miłości. Wpatrując się w postawę Chrystusa z całej duszy winni być gotowi do poświęcenia się dla chwały Bożej i służbie bliźnim. Dzięki temu świętość Ludu Bożego wyda właściwe owoce, czego przykładem są żywoty świętych⁸⁹. Poprzez dążenie do świętości podnosi się godność ludzkiego życia.

Biskupi powinni przede wszystkim na wzór Najwyższego Kapłana, pobożnie i ochotczo, z pokorą i męstwem pełnić swoją służbę, która tak wypełniana będzie także dla nich wzniosłym środkiem uświęcenia. Będąc dla swojej trzody wzorem powinni prowadzić Kościół swoim przykładem ku większej świętości i doskonałości. Dlatego też prawodawca nakłada na biskupa diecezjalnego obowiązek dawania przykładu świętości poprzez miłość, pokorę i prostotę życia w trosce o wzrost świętości wiernych⁹⁰. Powołanie biskupa do świętości jest nieodłączną częścią wydarzenia sakramentalnego leżącego u podstaw jego posługi, czyli święceń biskupich. Święcenia te jednak nie wpajają doskonałości cnót, stąd też biskup musi przebyć własną drogę uświęcenia, dając z siebie wszystko, aby upodobnić się do Chrystusa. Sam charakter chrystologiczny i trynitarnej posługi biskupa wymaga od niego drogi świętości, która musi być stopniowym wchodzeniem w coraz głębszą dojrzałość duchową i apostołską, naznaczoną prymatem miłości pasterskiej⁹¹. Przez sakramentalną konsekrację biskup w szczególny sposób staje się podobny do Chrystusa, który jest dobrym Nauczycielem, świętym Kapłanem i dobrym Pasterzem, który oddał życie za swoje owce. Aby to zadanie wypełnić biskup ma obowiązek nieustannie upodabniać się do Chrystusa w życiu osobistym i w pełnieniu apostołskiej posługi. Chodzi o to, aby zamysł Chrystusa przepoił cały sposób jego myślenia, pragnienia i życia⁹². Szczególnych cnót i umiejętności domagają się od biskupa duchowni i wierni, dla których powinien on

⁸⁹ Por. Konstytucja *Lumen gentium*, nr 40.

⁹⁰ Por. KPK/1983, kan. 387; Konstytucja *Lumen gentium*, nr 26, 27, 41; Dekret *Christus Dominus*, nr 15-16; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 21-23.

⁹¹ Por. Posynodalna adhortacja apostołska *Pastores gregis*, nr 13.

⁹² Por. Instrumentum laboris *Biskup służą Ewangelię Jezusa Chrystusa dla nadziei świata*, nr 36.

być wzorem i przykładem. Także warunki i okoliczności pełnienia posługi pasterskiej w obecnej dobie sprawiają, że biskup powinien czuć się niejako przymuszony do ciągłej pracy nad sobą, aby w jego życiu jaśniały cnoty i wzrastało pragnienie świętości.

Stąd też ważne miejsce w życiu biskupa powinna zajmować modlitwa. Charakterystyczną dla biskupa jest postęga modlitwy pasterskiej i apostołskiej za swój lud, sprawowana przed Bogiem na podobieństwo Jezusa. Biskup powinien przedstawiać Bogu wszystkie swoje inicjatywy duszpasterskie i nadzieje⁹³.

Elementem jedności i źródłem siły w pasterskiej działalności jest pasterska miłość. Dzięki niej biskup jest gotowy do wypełnienia misji zleconej mu przez Chrystusa. Posiada potrzebną siłę, by samego siebie składać w ofierze za braci, kontempluje i naśladuje Boga i Jego szafarstwo zbawienia, w którym zawiera się jego misja. Miłość pasterska biskupa domaga się praktykowania cnót teologicznych i moralnych, dzięki czemu kieruje całą swoją osobą na Boga, naśladując Chrystusa, który powiedział: „powiniennem być w tym, co należy do mego Ojca”⁹⁴.

Biskup powinien posiadać cnotę wiary i z nią przeżywać wszelkie problemy i trudności w wypełnianiu swej posługi. Winien ją ustawicznie wzmacniać i utwierdzać. Wiara łączy się z modlitwą, kontemplacją i pobożnością. Jeśli całą działalność pasterską przepoi on duchem pobożności uniknie niebezpieczeństwa aktywizmu⁹⁵.

Ponadto biskup diecezjalny winien odznaczać się głęboką nadzieją opartą na Bogu. Wsparty tą nadzieją oczekuje od Boga w sposób niezłomny błogosławieństwa i największe zaufanie pokłada w Jego Opatrzności. Taka nadzieja budzi w biskupie ducha misyjnego i konsekwentnie ducha inicjatywy⁹⁶.

W pasterskim posługiwaniu cnotą wielce pożyteczną jest roztropność duszpasterska. Polega ona na odrzuceniu względów ludzkich, a otwarciu się na Ducha Bożego w realizacji Bożego planu zbawienia i osiągnięciu dobra dusz i Kościoła. Cnota ta pomaga mu zachować dobre tradycje Kościoła partykularnego z jednoczes-

⁹³ Por. Tamże, nr 47; Posynodalna adhortacja apostołska *Pastores gregis*, nr 17.

⁹⁴ Łk 2, 49; Dekret *Presbyterorum ordinis*, nr 14; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 23.

⁹⁵ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 24; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 39.

⁹⁶ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 25; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 40.

nym otwarciem się na nowe potrzeby i oczekiwania współczesnego człowieka⁹⁷.

Biskup diecezjalny ma być dla wiernych pierwszym przykładem życia w czystości, ubóstwie i posłuszeństwie. Poprzez swoją czystość biskup powinien być dla świata zwiastunem przyszłego życia. Dzięki ubóstwu winien ukazywać i przypominać Wiecznego Pasterza, który będąc bogaty stał się ubogim, aby swoim ubóstwem innych ubogacił. Biskup powinien żyć skromnie, podobnie do warunków społeczno-ekonomicznych swoich diecezjan. Nie powinien mieć względu na osoby posiadające majątek, pozycję społeczną, ale wszystkich traktować życzliwie i z prostotą. Z kolei poprzez posłuszeństwo Bogu okazuje uległość Jego woli wyrażonej przez władzę Kościoła. Przez taką postawę najpełniej daje wyraz temu, że nikt nie może we właściwy sposób przewodzić innym w Kościele, jeżeli sam wpieryw nie stanie się przykładem posłuszeństwa⁹⁸.

Oprócz cnót nadprzyrodzonych biskup powinien posiadać naturalne przymioty ludzkie, takie jak: uprzejmość, dobroć, szlachetność ducha, stały i prawy charakter, cierpliwość i skromność, zdyscyplinowanie w zachowaniu, stała troska o sprawiedliwość, umiejętność radowania się z drugimi, jak i współczucia im w cierpieniu, zdrowa skłonność do dialogu i słuchania, naturalna dyspozycyjność do słuszenia innym⁹⁹.

Szczególne miejsce w życiu duchowym biskupa powinna zajmować Najświętsza Maryja Panna. Jest on niejako powołany do tego, aby być w nieustannej modlitwie i kontemplacji z Apostołami i Maryją. Święta Matka Boga powinna być dla biskupa mistrzynią w słuchaniu i gotowości wypełniania Słowa Bożego, w byciu wiernym uczniem jedynego Nauczyciela, w wytrwałości wiary, w ufnej nadziei i gorącej miłości. Ten charakter maryjny posługi biskupiej bierze swój początek w tym samym profilu maryjnym Kościoła¹⁰⁰.

⁹⁷ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 29; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 41.

⁹⁸ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 26-28; Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, nr 18-21; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 43-45.

⁹⁹ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 31; Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 47.

¹⁰⁰ Por. Instrumentum laboris *Biskup sługą Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata*, nr 53; Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, nr 14.

4.2. Szafarstwo sakramentów

Sakramenty Nowego Testamentu są znakami, a także środkami, poprzez które wyraża się i wzmacnia wiara, oddawany jest kult i dokonuje się uświęcenie człowieka¹⁰¹. Biskup diecezjalny winien pilnie zabiegać o właściwe sprawowanie sakramentów, przez udzielających, jak i przez przyjmujących oraz czuwać nad właściwym pojmowaniem charakteru i treści religijnych obrzędów w stosunku do poszczególnych osób jak i całej wspólnoty, aby przepowiadanie i praktyka duszpasterska dotycząca sakramentów były całkowicie zgodne z nauką i przepisami Kościoła¹⁰². Z tej racji, że sakramenty są ustanowione dla całego Kościoła i należą do depozytu wiary, tylko najwyższa władza może zmienić warunki wymagane do ważności danego sakramentu. Biskup winien troszczyć się o to, by sakramenty sprawowane przez innych szafarzy pod jego zwierzchnictwem były sprawowane z największą czcią i szacunkiem, zgodnie z obrzędami zatwierdzonymi przez kompetentną władzę¹⁰³.

Biskup może sprawować wszystkie sakramenty, ale niektóre z nich, w sytuacjach zwyczajnych, są tylko jemu zarezerwowane, np. sakrament bierzmowania i święceń. Jest on zwyczajnym szafarzem bierzmowania i sam, o ile to możliwe, powinien go udzielać w sposób uroczysty wobec zgromadzonego Kościoła. Podobnie udzielając diakonatu, prezbiteratu i ewentualnie sakry biskupiej powinien pamiętać, że w sposób szczególnie wypełnia posługę głowy i sługi wspólnoty wiernych¹⁰⁴. Przewodnicząc zaś Eucharystii pomaga budować Kościół. Eucharystia jest, bowiem istotną zasadą życia nie tylko pojedynczych wiernych, ale całej ich wspólnoty w Chrystusie¹⁰⁵. Biskup jest też odpowiedzialny za inicjację chrześcijańską. Droga inicjacji chrześcijańskiej dzieci i młodzieży ze względu

¹⁰¹ Por. KPK/1983, kan. 840; KPK/1917, kan. 731 § 1; Konstytucja *Lumen gentium*, nr 7 i 14; Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, nr 6, 7, 14, 26-28, 59.

¹⁰² Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 87.

¹⁰³ Por. KPK/1983, kan. 846 § 1; KPK/1917, kan. 733 § 1; Konstytucja *Lumen gentium*, nr 28; Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, nr 22, 3 i 63.

¹⁰⁴ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 87. Szerzej na ten temat por. M. P a s t u s z k o, *Biskup jako szafarz sakramentu bierzmowania*, Prawo Kanoniczne 23(1980) nr 1-2, s. 163-183; M. P a s t u s z k o, *Szafarz święceń (kanony 1012 – 1023)*, Prawo Kanoniczne 43(2000) nr 3-4, s. 117-251; M. P a s t u s z k o, *Sakrament święceń (kanony 1008-1054)*, Kielce 2008.

¹⁰⁵ Por. Posynodalna adhortacja apostołska *Pastores gregis*, nr 37.

na swój charakter stopniowego wprowadzania w tajemnicę Chrystusa i Kościoła, w każdym z Kościołów partykularnych wymaga obecności i posługi biskupa diecezjalnego, szczególnie w jej fazie kulminacyjnej, czyli w udzielaniu sakramentów: chrztu, bierzmowania i Eucharystii¹⁰⁶. Biskup powinien również być przykładowym szafarzem sakramentu pokuty. Powinien zachęcać swoich kapłanów, aby mieli szacunek dla posługi pojednania, dodając im odwagi, by sprawowali ją szczerze i z poczuciem nadprzyrodzoneści. Odpowiedzialność biskupa obejmuje także czuwanie, aby zastosowanie absolucji generalnej miało miejsce z zachowaniem przepisów prawa. Do niego należy też obowiązek regulowania w odpowiedni sposób dyscypliny odprawiania egzorcyzmów i modlitw o uzdrowienie¹⁰⁷.

Biskup powinien być przykładem nie tylko w sprawowaniu sakramentów, ale też ich przyjmowaniu, bowiem potrzebuje ich tak samo, jak każdy członek Kościoła¹⁰⁸.

4.3. Obowiązek odprawiania Mszy św. za diecezjan

Biskup diecezjalny od momentu objęcia diecezji jest zobowiązany do odprawiania Mszy św. za powierzony sobie lud w każdą niedzielę i święta nakazane, obowiązujące w swoim regionie¹⁰⁹. Wykaz święt nakazanych został zamieszczony w Kodeksie Prawa Kanonicznego¹¹⁰. Konferencja Biskupów za pozwoleniem Stolicy Apo-

¹⁰⁶ Por. Synodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, nr 38. Por. także M. P a s t u s z k o, *Szafarz sakramentu bierzmowania*, Prawo Kanoniczne 33(1990) nr 1-2, s. 101-132; M. P a s t u s z k o, *Bierzmowanie (kanony 879-896)*, Kielce 2005; M. P a s t u s z k o, *Obrzędy i ceremonie sprawowania Eucharystii (kanony 897-911)*, Prawo Kanoniczne 36(1993) nr 1-2, s. 69-130; M. P a s t u s z k o, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997.

¹⁰⁷ Por. Tamże, nr 39. Dyrektorium *Apostolorum successores*, nr 151. Przepisy regulujące wspomniane sprawy zwarte są w następujących dokumentach Stolicy Apostolskiej; Rytuał Rzymski, *Ryt egzorcyzmów* (22.XI.1998), Watykan 1999, Kongregacja Nauki Wiary, *Instrukcja na temat modlitw o uzdrowienie* (14.IX.2000), L'Osservatore Romano, 24 listopada 2000, s. 6. Por. także M. P a s t u s z k o, *Kapłan szafarzem sakramentu pokuty*, Prawo Kanoniczne 31(1988) nr 3-4, s. 59-74; M. P a s t u s z k o, *Obowiązki szafarza sakramentu pokuty i pojednania (kanony 983-986)*, Prawo Kanoniczne 39(1996) nr 1-2, s. 17-67; M. P a s t u s z k o, *Pojednanie penitenta z Bogiem i Kościołem (kanon 960)*, Prawo Kanoniczne 42 (1999) nr 1-2, s. 3-56; M. P a s t u s z k o, *Sakrament pokuty i pojednania*, Kielce 1999.

¹⁰⁸ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 89.

¹⁰⁹ Por. KPK/1983, kan. 388 § 1; KPK/1917, kan. 339 § 1.

¹¹⁰ Por. KPK/1983, kan. 1246 § 1; KPK/1917, kan. 1247 § 1; Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, nr 102, 106-108.

stolskiej z ważnych przyczyn duszpasterskich, może niektóre święta nakazane znieść lub przenieść na niedzielę¹¹¹.

Mszę św. za diecezjan w dni nakazane biskup powinien odprawić i ofiarować osobiście. Gdyby jednak zachodziła prawna przeszkoda, biskup powinien ten obowiązek wypełnić przez innych w dniach nakazanych albo też osobiście w inne dni tygodnia. Natomiast gdyby biskup zaniedbał ten obowiązek powinien jak najszybciej odprawić za lud tyle Mszy św. ile opuścił. Biskup, któremu oprócz własnej diecezji powierzono inne, choćby tylko w administrację, uczyni za-dość powyższemu obowiązkowi odprawiając jedną Mszę św. za cały powierzony sobie lud¹¹².

Omawiany obowiązek wypływa z nakazu Bożego, zaś określenie sposobu jego wypełnienia pochodzi od Kościoła¹¹³. Dotyczy on wszystkich, którzy sprawują urząd pasterski we własnym imieniu, natomiast pełniący funkcję w czyimś imieniu mają to czynić w duchu posłuszeństwa władzy zwierzchniej, która im ten obowiązek nałożyła. Obowiązek ten należy rozumieć w ten sposób, że biskup ofiaruje Mszę św. za lud, nad którym aktualnie, na mocy urzędu, ma pieczę pasterską, tzn. za żywych. Powinien pamiętać jednak także o zmarłych, dla których był pasterzem. Obowiązek odprawiania Mszy św. za zmarłych wynika jednak bardziej z miłości i nie może przynosić uszczerbku żywym¹¹⁴.

Obowiązek odprawiania Mszy św. za lud posiada konkretne cechy. Jest on realny, tzn. związany z przyjętym urzędem. Ma charakter osobisty, gdyż jedynie w przypadkach przewidzianych przez prawo może go wypełnić zastępca, jak również jest czasowo określony, tzn. związany z konkretnymi dniami¹¹⁵.

Biskup diecezjalny powinien często w kościele katedralnym lub innych kościołach swojej diecezji przewodniczyć sprawowaniu Eucharystii. Powinność ta jest szczególnie aktualna w święta nakazane lub uroczystości¹¹⁶.

¹¹¹ Por. KPK/1983, kan. 1246 § 2.

¹¹² Por. KPK/1983, kan. 388 § 3-4; PKP/1917, kan. 339 § 4-6.

¹¹³ Por. T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne...*, t. II, s. 185.

¹¹⁴ Por. M. Ż u r o w s k i, *Hierarchiczne funkcje zarządzania Kościołem*, t. II, Warszawa 1979, s. 188.

¹¹⁵ Por. Tamże.

¹¹⁶ Por. KPK/1983, kan. 389; Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, nr 41; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 81; S.C. Rituum, *Instructio Eucharisticum misterium*, AAS

5. Posługa rządzenia

Biskup jest posłany w imię Chrystusa jako pasterz mający troszczyć się o powierzona mu część Ludu Bożego. Stąd bierze swój początek reprezentowanie i kierowanie powierzonym mu Kościołem, wraz z władzą niezbędną do sprawowania posługi pasterskiej otrzymanej w sposób sakramentalny jako uczestnictwo w konsekracji i misji Chrystusa. Na mocy, więc przyjętej sakry biskup ma obowiązek kierowania, czyli rządzenia powierzonym mu ludem zgodnie z przepisami prawa. Przysługuje mu władza ustawodawcza, wykonawcza i sędownicza¹¹⁷. Władzę ustawodawczą biskup wykonuje osobiście, wykonawczą i sędowniczą sprawuje sam lub w jego imieniu sprawują ją inni zgodnie z przepisami prawa¹¹⁸. Częścią składową władzy rządzenia biskupa diecezjalnego jest także pełne prawo głosu w prawnie ustanowionych nadrzędnych organach kolegialnych, na mocy prawa powszechnego. Dotyczy to Kolegium Biskupów¹¹⁹ i soboru powszechnego¹²⁰ oraz synodów¹²¹, jak również działania kolegialnego poza soborem¹²², a także Konferencji Biskupów¹²³. Akty władzy tych organów kolegialnych zawsze bezpośrednio lub pośrednio są związane ze sprawami dotyczącymi rządzenia Kościołami partykularnymi.

Biskup kieruje powierzonym mu Kościołem, jako zastępca i legat Chrystusa, radami, zachętami, przykładem, ale także mocą swego autorytetu i świętej władzy, z której jednak korzysta tylko do budowania swojej trzody w prawdzie i świętości. Jest to prawdziwa władza, własna, zwyczajna i bezpośrednia, na mocy, której biskupi mają święte prawo i obowiązek stanowienia praw dla tych,

59(1967)539-573; *Dyrektorium Apostolorum successores*, nr 156.

¹¹⁷ Por. KPK/1983, kan. 391 § 1; KPK/1917, kan. 335 § 1; Konstytucja *Lumen gentium*, nr 27; Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 32-38; *Dyrektorium Apostolorum successores*, nr 159-161; Posynodalna adhortacja apostołska *Pastores gregis*, nr 43-44; *Instrumentum laboris Biskup sługą Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata*, nr 117. Por. także W. A y m a n s, *Biskupia posługa rządzenia Kościołem partykularnym*, w: Kościół i Prawo, t. VI, Lublin 1985, s. 23-42.

¹¹⁸ Por. KPK/1983, kan. 391 § 2; KPK/1917, kan. 362, 366 § 1, 368-369, 1572-1573; Dekret *Christus Dominus*, nr 27.

¹¹⁹ Por. KPK/1983, kan. 337.

¹²⁰ Por. Tamże, kan. 339 § 1.

¹²¹ Por. Tamże, kan. 443 § 1.

¹²² Por. Tamże, kan. 337 § 2.

¹²³ Por. Tamże, kan. 454 § 1.

którzy zostali powierzeni ich władzy, sprawowania sądów i kierowania wszystkim, co należy do dziedziny kultu i apostołatu¹²⁴. Z tej też racji posługi pasterskiej biskupa nie można zredukować do zadania zwykłego moderatora lub koordynatora. W *munus episcopale* zawarty jest także element jurysdykcyjny, a więc jasne i jednoznaczne prawo i obowiązek rządzenia, które jest ukierunkowane przede wszystkim na budowanie Kościoła. Stąd sprawowania władzy w Kościele nie można postrzegać jako czegoś nieosobowego i biurokratycznego, ale jest ona uczestnictwem w misji Chrystusa przeżywanym w pokorze, całkowitym poświęceniu, służbie i otwarciu się na współpracę¹²⁵. Biskup jednak nie jest powołany jedynie do składania świadectwa wiary, ale także do oceny i utrzymywania w ładzie jej przejawów u wiernych powierzonych jego trosce pasterskiej. Spełniając to zadanie, zrobi wszystko, co możliwe, aby pozyskać przychyłność swoich wiernych, ale w końcu będzie musiał sam przyjąć odpowiedzialność za swoje decyzje, które zgodnie z jego sumieniem okażą się konieczne¹²⁶.

Chrześcijańskie wykonywanie władzy domaga się jednak wykluczenia wszystkich przyczyn psychologicznych, które mogłyby wywoływać wrażenie twardości, dzielenia lub uprzedzenia. Biskup powinien, więc unikać z jednej strony tego wszystkiego, co trąci panowaniem lub ma postać czysto jurydycznej administracji, a z drugiej strony tzw. paternalizmu¹²⁷. Sprawowanie władzy przez biskupa zakłada osobistą jego odpowiedzialność, ale też uczestnictwo wiernych wszystkich kategorii jako współodpowiedzialnych za dobro Kościoła partykularnego, który sami przecież tworzą. Stąd też biskup powinien z jednej strony decydować jako osobiście i bezpośrednio odpowiedzialny za dobro powierzonego mu Kościoła, z drugiej zaś doceniać wkład, jaki wierni mogą wносить poprzez organy doradcze, takie jak: synod diecezjalny, rada kapłańska, rada duszpasterska, rada ekonomiczna, rada biskupia, kuria biskupia wraz z jej strukturą organizacyjną.

¹²⁴ Por. KPK/1983, kan. 381 § 1; KPK/1917, kan. 334 § 1; Konstytucja *Lumen gentium*, nr 27; Dekret *Christus Dominus*, nr 8 i 11.

¹²⁵ Por. Posynodalna adhortacja apostołska *Pastores gregis*, nr 43.

¹²⁶ Por. Posynodalna adhortacja apostołska *Pastores gregis*, nr 44; Dyktorium *Apostolorum successores*, nr 161.

¹²⁷ Por. Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 36.

Zakończenie

Zakres problematyki prawnej i duszpasterskiej związanej z urzędem biskupa diecezjalnego jest bardzo szeroki. Według prawodawcy kodeksowego głównym zadaniem biskupa w diecezji jest pasterzowanie. Wyraża ono charakter i cel urzędu biskupiego. W poprzednim Kodeksie prawodawca określał biskupa bardziej jako rządcę diecezji, który stał na straży prawa. Posługa biskupa miała, więc charakter bardziej jurydyczny. Zmiana w pojmowaniu urzędu biskupiego dokonała się na Soborze Watykańskim II, gdzie biskupa nazwano pasterzem diecezji. Podkreślenie pasterskiego charakteru posługi biskupa w diecezji nie pomija oczywiście obowiązków przypisanych mu w poprzednim Kodeksie, wręcz przeciwnie w pasterzowaniu mieści się obowiązek czuwania nad praworządnością, administrowanie dobrami materialnymi, ale nie są to już obowiązki pierwszorzędne. Sprawą najważniejszą jest głoszenie Ewangelii i sprawowanie sakramentów. Wszystko to biskup ma prawo i obowiązek czynić na mocy władzy świętej, która posiada potrójny wymiar: nauczania, uświęcania i kierowania. W każdym z nich prawodawca wskazał szereg szczegółowych zadań dotyczących biskupa diecezjalnego, które można nazwać jego obowiązkami pasterskimi.

Pastoral Duty of a Diocesan Bishop

At the Canon Law presently being in vigor, a Diocesan Bishop is called a shepherd. His main task in a local church is a leadership of triply character: teaching, sanctifying, and guiding that is ruling. In consequence the legislator enumerates several duties in connection with this task, which could be called the pastoral duties. The author in his article has analyzed the rules regarding those duties. A diocesan bishop as a successor of the Apostles has a specific power in the local church, which is put in his charge, and for this reason he can undertake necessary pastoral actions which are in line with the Church's universal mission. He also is a visible sign of the unity in the community of the people of God. The author has also analyzed several other factors which condition the value and efficiency of a diocesan bishop's services.